

*Boj o Tisovec 15. června 1919.**

Poznámky k studii uveřejněné ve Zprávách archivu a musea ČSR.,
ročník 1926, svazek I.

I.

Episodická studie „Boj o Tisovec 15. června 1919“, uveřejněná ve Zprávách archivu a musea ČSR., je tuším první publikací, která se obírá našimi boji na Slovensku a opírá se při tom o úřední doklady. Bylo by si přát, aby celé tažení na Slovensku bylo brzy zpracováno a uveřejněno, a pokládal bych za velmi poučné, kdyby jednotlivé situace z těchto bojů byly brány za podklad námětů k apli-

*) O boji o Tisovec viz též VR., ročník VI. (1925), strana 282.

kačným cvičením na mapě a k cvičením v terénu pro blízké slovenské posádky.

Při tom ovšem — jako při studiu všech příkladů z válečných dějin — nutno si uvědomiti různé okolnosti, na př. vliv bojových prostředků na taktiku, a mít proto náležitý zřetel na tehdejší a nynější výzbroj, organizaci atd. Dále třeba zůstávati kritickým a nedati se svéstí faktem, že ta neb ona operace skončila úspěšně, k úsudku, že proto všechna opatření příslušných velitelů byla správná a že proto možno jejich rozhodnutí a rozkazy pokládati za vzory a následování hodné příklady. Musíme vždy pečlivě hledati příčiny, které způsobily zdar akce, a neváhati zaujmouti i při úspěšných operacích kritické stanovisko k rozhodnutím a rozkazům, a prokáže-li se, že nevyhovovaly, vyzdvihnouti pak tím více skutečné složky úspěchu jako iniciativu podřízených, skvělé chování vojsk, nedostatečnost opatření nebo neznalost vedení vojsk u nepřitele atd.

Jen tímto nestranným zkoumáním všech složek dospějeme k správnému ocenění, můžeme činiti správné závěry a těžiti poučení. Apriorní odsuzování nebo na druhé straně obdivování by přineslo více škody než užítu a nikterak by nepřispělo k vytříbení soudnosti a taktického úsudku, což je pro vojáka jedním z největších zisků při studiu válečných dějin.

II.

Zdá se mi, že autor „Boje o Tisovec“ nesdíli vždy tohoto stanoviska, a obávám se, že jeho věty v závěru studie: „takto učinila brigáda po každé stránce opatření odpovídající situaci: jejich správnost potvrdil úspěch“, by mohly při zběžném studiu uvést v omyl o skutečné hodnotě učiněných opatření. To mne přimělo k napsání těchto řádek a níže objasním, proč nemohu s tímto úsudkem souhlasiti.

Pokud se týče podrobného seznámení se situací, odkazují na „Zprávy musea a archivu ČSR.“, ročník 1926, svazek I., a na speciální mapy 4463, 4464, 4563, 4564. K povšechné orientaci uvádím, že situace IV. pěší brigády byla dne 14. června ráno tato:

IV. pěší brigáda (velitelství v Polhoře) byla rozdělena na tři skupiny:

a) skupinu kapitána Vybírala (I./VIII. prapor a 6./4. baterie v Drábsku, II/VIII. prapor v Djelu);

b) skupinu podplukovníka Černého (I./67. prapor, 2./4. a 4./4. baterie v Polhoře, kombinovaný prapor při železnici do Tisovce asi 3 km na východ od Polhory);

c) skupina poručíka Souhrady (4./2. ženijní rota na cestě ze Zavadky do Tisovce v údolí potoka Strumplavy u koty 1007 na severozápad od koty 1263—Vysoký vrch).

III.

Všeobecná situace.

Po neúspěšné operaci u Šalgó-Tarjálu byla čs. vojska zatlačena k severu a 12. června se zastavila na čáře: Báňská Štávnice—Horní Mičina—Drábsko—Muráň—Muráňská Huta—Dobšina.

2. pěší divise, skládající se z II. a IV. brigády, pod velením plukovníka Šnejdárka, sahá od Báňské Štávnice až po Muráň a sousedí na západě se 7. pěší divisí, na východě s III. brigádou.

13. června má býti postupně od západního křídla zahájena všeobecná ofensiva, aby bylo dosaženo nové demarkační čáry.

Zvláštní situace

IV. brigády dne 14. června ráno jest uvedena výše. V této situaci dostala IV. brigáda 14. června ráno od velitelství 2. pěší divise rozkaz, podle kterého měla 15. června zahájití útok údolím Rimavy a zmocniti se především Tisovce.

Na základě tohoto rozkazu vydal velitel IV. brigády 14. června v 10 hodin tento rozkaz:

„Rozkaz velitelství IV. brigády k postupu.

Op. čís. 210/1. Poštní pošta čís. 38, dne 14/VI 1919.

Včera dne 13/VI o 9. hod. večerní byli Maďaři II. brigádou poraženi, přecháji ve zmatku, Zvolen obsazen.

Dnes postupuje II. brigáda na celé frontě, nenarážejíc na žádný odpor.

IV. brigáda přejde zítra k všeobecnému útoku v údolí Rimavy k tomuto pořadu:

1. Skupina kapitána Vybírala (I./VIII, II./VIII. a baterie 6./4.) dosáhne pokud možno ještě dnes čáry Šoltýska-Utekáč, postoupí zítra na Rimavskou Kokavu, obsadí toto město, uzavírajíc zároveň údolí Polovna potoku u Zlatna, ohrožuje Blenovec, Hnúšťa, Rimavskou Baňu silnými hlídkami pokud možno s kulomety a snaží se zameziti očekávaný ústup nepřítele z prostoru u Tisovce.

2. Skupina podplukovníka Černého (I./67. kombinovaný prapor, baterie 2./4. a baterie 4./4.) nastoupí zítra útočný postup na Tisovec počínajíc levým křídlem tak, aby dosáhla o 4. hod. ranní čáry: výšina 1016—železniční stanice Bánovo. Skupinová záloha postupuje údolím, chráněna obrněným vlakem.

Další postup z čáry: železniční stanice Bánovo—kóta 1016 buď nastoupen o 5. hod. odpolední dne 15. t. m.

K tomuto postupu se připojí poručík Souhrada (ženijní rota 4./2.), který ještě dnes zajistí obsazení koty 1263 a odtud pak postupuje přes Klak—Kuta vrch do údolí Sreberného potoka tak, aby o 4. hod. ranní dne 15. t. m. dosáhl koty 1016.

Poručík Řehulka a podporučík Vosátka brigádního štábu dostanou po jedné četě pěchoty o 24 mužích a po jedné četě kulometů o dvou kulometech a nastoupí ještě dnes podle ústních rozkazů pochod tak, aby zítra mezi 4. a 5. hodinou dosáhli výšiny severně a severozápadně od Tisovce a zamezili v uvedenou dobu postup nepřátelských záloh proti skupině podplukovníka Černého.“

IV.

Upozorňuji především na jednu závažnou okolnost. Z rozkazu si nelze učiniti představu o nepříteli. Jen z úkolu daného por. Vosátkovi a ppor. Řehulkovi můžeme souditi, že nepřátelské zálohy byly v Tisovci nebo jižněji. Bohužel ani v doprovodném textu studie není dostatečně jasného vysvětlení. Autor uvádí jen v poznámce pod čarou, že Tisovec byl hájen čtyřmi maďarskými prapory. Jaká však byla situace těchto praporů, která místa jimi byla obsazena, jakou činnost projevovaly od 12. června, kdy došlo k zastavení našeho ústupu, není uvedeno.

Podle náčrtu 3, který je k studii přiložen, se zdá, že celé ony čtyři nepřátelské prapory byly v Tisovci a že měly jen asi jednu rotu dopředu posunutou u myslivny Podjel.

Z celé vlastní a nepřátelské situace, pokud je uvedena, bychom mohli souditi, že IV. brigáda nebyla 14. června při zahájení operací vůbec v dotyku s nepřítelem.

Pro tuto domněnku mluví i kolísavost v označení druhu operace v citovaném rozkaze. Vyskytují se zde střídavě výrazy: „postup, útok, útočný postup“ a proto mám za to, že první fází operace bylo provésti přibližovací pochod k zjednání dotyku s nepřítelem a vyjádřiti to jasně v rozkaze.

Z rozkazu není také dosti jasně zřejmo, čeho zamýšlí velitel brigády 15. června dosáhnouti. Není uveden konkrétně účel operace a zejména pro skupinu pplk. Černého není vymezen ani cíl, kterého

má dosáhnouti. Uvedení cílů a přesného úkolu je však mimo jiné jednou z věcí, jimiž zajišťujeme soulad úsilí. Proto jest jejich stanovení nutné vůbec a při obchvatných akcích zvláště.

Tuto neurčitost pocíťoval pravděpodobně i velitel brigády, nebo byl dotazován podřízenými, a proto vydává k svému rozkazu tyto diktované dodatky:

„Po dosažení Tisovce postupuje:

a) dosavadní záloha, kapitán Stříbrný (prapor I./67.), až na výšiny severně od Rimavské Pily, aby zajistila a hájila údolí a oba svahy;

b) proud poručíka Souhrady (ženijní rota 4./2.) na výšinu Trstje (trig. 1117) jihovýchodně od Tisovce, aby chránil levý bok celého seskupení;

c) proud kapitána Schneidra (prapor II./VIII.) na Polana vrch (kota 875) jihozápadně od Tisovce, aby chránil pravý bok celého seskupení;

d) proud kapitána Kherna (kombinovaný prapor) jako záloha na Ceremošnu (kota 745) severně od Tisovce, aby zajistil brigádu proti možnému útočnému postupu nepřátelských oddílů od Muráňe.

Aby dělostřelectvo mohlo postup proudů účinně podporovati, určí každý proud jednoho muže, který na důležitých bodech strání, odvrácených od nepřítele, zapálí oheň, způsobující silný kouř.“

Příhlédneme nyní k manévru zamýšlenému velitelem IV. brigády.

Velitel brigády zamýšlí nasaditi část svých sil k čelnímu útoku, část k obchvatu západního nepřátelského boku.

Myšlenka manévru v podstatě zajisté správná, avšak ve válce, jak řekl už Napoleon, závisí vše na provedení. Podívejme se tedy, jak si provedení manévru představuje velitel brigády.

Dělí své síly na dvě téměř stejně silné skupiny, z nichž skupinu pplk. Černého (dva prapory, dvě baterie, jedna ženijní rota) určuje k čelnímu útoku. Odhadujeme-li naděje této skupiny na úspěch, nedopadne bilance příliš příznivě. Jednak mluví proti šancím pplk. Černého fysický nepoměr — dva prapory v útoku proti čtyřem praporům v obraně —, jednak nepoměr vzájemné hodnoty ducha vojsk. Jsme totiž nuceni předpokládati — poněvadž údaje po této stránce, jak bylo již výše naznačeno, chybějí — že duch maďarských vojsk, která 14 dní vítězně postupovala, byl lepší nežli u našich, kde zajisté utrpěl ztroskotanou ofensivou a následujícími 14denními ústupovými boji.

Bylo by tedy záhodno, aby akce obchvatné skupiny kpt. Vybírala byla spojena co možná úzce časově i prostorově s akcí skupiny pplk. Černého, nebo aby se skupiny nevydávaly v nebezpečí dvou separovaných akcí a porážek.

Co však vidíme v skutečnosti? Skupině kpt. Vybírala (dva prapory a jedna baterie) je nařízeno dosáhnouti 14. června linie Utekáč — Šoltýska, 15. června obsaditi Rimavskou Kokavu, uzavřítí u Zlatna údolí Polovna potoku, ohrožovati hlídkami Klenovec, Hnúšťu a Rimavskou Baňu a zameziti očekávaný nepřátelský ústup od Tisovce. To znamená, že skupiny budou od sebe vzdáleny na 15 km vzdušné vzdálenosti, že budou odděleny několika horskými hřebety s velice chudými a špatnými komunikacemi, nebo-li že to budou dvě izolované skupiny, které si nebudou moci vzájemně pomoci a které budou vydány v nebezpečí, že budou jedna po druhé poraženy.

Nicméně se zdá, že velitel brigády je si jist úspěchem, neboť mluví v rozkaze o očekávaném ústupu nepřítele od Tisovce. Na čem buduje tyto své naděje, je těžko zjistiti. O nadějích skupiny pplk. Černého bylo již promluveno výše. Zbývá ještě zkoumati, byly-li oprávněny vzhledem na akci skupiny kpt. Vybírala.

Přímého vlivu na boj u Tisovce, jak vysvítá z toho, co bylo řečeno výše, akce skupiny kpt. Vybírala mítí nemůže.

Následkem vzdáleností, terenních obtíží a nesnází v spojení nedá se počítati na přímé zasažení této skupiny do boje u Tisovce. Mohlo by jiti jen o morální působení, t. j. o strach maďarského velitele, že bude odříznut od svého zadního spojení.

Zde je třeba rozhodně vystoupiti proti pověře, zakládající se na strachu z „úhrozy před obchvatem“. Mohlo by se očekávat, že operace Napoleonovy, zejména v Itálii r. 1796, prokázaly dostatečně neodůvodněnost strachu z „úhrozy před obchvatem“ od rozděleně postupujících proudů proti silám soustředěným. Zdá se však, že tomu tak není a že duchové, kteří inspirovali Alvinziho, Beaulieua a Wurmsera, nejsou ještě docela zakleti. Je nutno si uvědomiti, že podlehnouti této ideologii by znamenalo vrátiti se k dobám „mànoeuvres savantes“, kdy bylo ctižádostí velitelů vyhrátí válečné tažení bez boje, čehož se právě dosahovalo ohrožením spojovacích a ústupových linií. Předpoklady těchto dob však zmizely a dnešním operačním cílem není již „ohrožení linií“, nýbrž zničení živých sil protivníka. A tohoto cíle může býti dosaženo jen bojem.

Aby mi nebylo špatně rozuměno. Jsem dalek toho neuznávati význam a účinnost obchvatných akcí vůbec a pro naši armádu zvláště. Ale právě proto musejí býti obchvaty správně pochopeny. Je nutno si uvědomiti, že i bočná akce musí mítí za cíl nepřátelské síly, které musejí zasáhnouti ve vhodném okamžiku. Nasadím-li tedy obchvatnou skupinu v takovém směru a za takových časových podmínek, že nemůže splniti tento kardinální požadavek, je to síla řízená do prázdna, tedy vymrhaná, špatně užitá. Při stejných silách nebo nepatrné převaze je obchvat, vyžadující rozdělení sil na dlouhou dobu a velikou prostorovou vzdálenost chybou, a prováděn proti nepříteli obeznámenému s vedením vojsk, musí skončit katastrofou.

V daném případě vidíme, že velitel brigády ani nežádá, aby obchvatná skupina zasáhla do boje, má jen obsaditi Rimavskou Kokavu a jenom hlídkami působiti na ústupové směry nepřítel. Od takového opatření lze se sotva nadíti rozhodného účinku.

Upozorním zde ještě na dvě zvláštní opatření v brigádním rozkaze.

Je to neobvyklý způsob použití obrněného vlaku, kterému je dáno za úkol chrániti zálohu, a pak úkoly dané por. Vosátkovi a ppor. Řehulkovi. Tyto úkoly jsou jistě jedinečným způsobem, jak paralysovati nepřátelské zálohy, totiž vsunutí mezi hlavní nepřátelské síly a zálohy část vlastních sil. V skutečnosti narazily tyto hlídky na hlavní nepřátelské síly a dostaly se do situace málo závidění hodné. Ze z ní vyvázly, svědčí o zdatnosti jejich velitelů; nicméně podobný postup nelze doporučovati jako normální.

Zbývá ještě přihlídnouti k dodatkům.

Dodatky precizují rozkaz tím, že stanoví přesné cíle, kterých mají jednotlivé prapory dosíci, a umožňují učiniti si obraz situace, v které chtěl velitel brigády 15. června mítí svá vojska. Nelze říci, že by sestava brigády, vyplývající z těchto dodatků, dávala i za předpokladu úspěchu u Tisovce naději na zničení nepřítel. Čelní a obchvatná skupina zůstávají vzdáleny od sebe přes 10 km, obchvatná skupina v Rimavské Kokavě je přes 8 km od silnice Tisovec—Rimabánya, po které tedy může nepřítel v noci z 15. na 16. června celkem nerušeně ustoupiti. Bylo by záhadno posunouti cíle jak čelní, tak obchvatné skupiny mnohem hlouběji a skupinám anebo praporům

určiti v každém případě směry. Jen tak mohlo býti využito předpokládaného úspěchu a dosaženo pronikavého vítězství. Zdá se však, že veliteli IV. brigády vůbec nepřichází na mysl zničení nepřátelských vojsk u Tisovce, nýbrž že mu jde o pouhé jejich zatlačení. Pak však bylo dělení sil zbytečné a znamenalo pro brigádu jen nebezpečí.

Zajímavé v dodatcích je ustanovení o praporu II./VIII. Tento prapor měl podle brigádního rozkazu dosáhnouti 14. června Utekáče, 15. června Rimavské Kokavy, podle dodatků má však obsaditi 15. června kotu 875 Polana Vrch a chrániti pravý bok seskupení. Nový směr určený tomuto praporu je nepochybně účinnější, jeho úkol však neměl míti příděch úlohy ochranně-defenzivní, nýbrž útočný.

Shrňme-li celkově jednotlivé závěry, pozorujeme, že základní, v podstatě úplně správná idea obchvatného manévru zůstala nedomyšlena a nevhodnými prováděcími nařízeními ztratila docela svou účinnost. Celý manévr pak záležel téměř výhradně v čelním tlaku na nepřítele a toliko jeho nedbalostí a velitelskou neschopností bylo dosaženo průměrného úspěchu.

Plukovník A. HLÍDEK:

O topografii ve vojsku.

Jedním z oborů, kterým sluší přiznati význam pro vojenskou službu, je topografie, t. j. znázornění povrchu zemského a znalost topografických plánů a map a jich praktické hodnocení. Vojsko je činné, t. j. je cvičeno a je ho používáno téměř výhradně v terénu a zdar a úspěch této činnosti závisí proto ve značné míře na topografické pówaze území; musí tedy býti jeho topografický povrch pro činnost, o kterou v určitém případě jde, bedlivě zkoumán a podle toho musí býti nařízeno, čeho třeba.

I když lze území, o které běží, v skutečnosti předtím shlédnouti, je toto shlédnutí a hodnocení omezeno a rušeno různými okolnostmi, jako členitostí a nepřehledností, krytím, mlhou atd. a proto, hlavně pro poznání větších prostorů, spojeno s déle trvající obhlídkou; neboť čím větší úsek třeba vzíti v úvahu, tím obtížnější je toto prozkoumání.

Zpravidla však je nutno dáti dispošice, aniž bylo území shlédnuto.

Je tedy, hlavně vyšším vojenským jednotkám, nezbytně třeba nějakého prostředku, který by poskytl co možno věrný obraz skutečnosti a umožnil její správnou a charakteristickou představu. Touto pomůckou je topografický plán a topografická mapa.

Jest přirozené, že ten, kdo topografického plánu užívá, musí mu rozuměti, aby si podle něho učinil skutečně správnou představu o terénu.

Čím důkladněji a rychleji tuto představu plánu získá, tím větší má z něho užitek a tím snáze a správněji bude moci splniti úkol, který dostal.

Třeba též uvážiti, že topografický plán umožňuje z důvodů výše uvedených mnohem rychlejší a úplnější poznání a posouzení skutečnosti než obhlídka.